

The Gallery is More than Attractive Architecture

Jana Geržová / Lucia Gregorová Stach / Vladimír Beskid / Damas Gruska

Galéria je viac ako atraktívna architektúra

Jana Geržová / Lucia Gregorová Stach / Vladimír Beskid / Damas Gruska

Annotation

The survey returns to a cultural event that took place in Slovakia at the end of last year, to the reopening of the Slovak National Gallery after more than twenty years. Despite the fact that the gallery operates only in a limited mode, offering the visitors only fragments of its collections in the form of small thematic collections, the interest of visitors in guided tours is enormous.

The survey primarily focused on the collection, presentation, and financing of modern and contemporary art, and was taken by Lucia Gregorová Stach, Head Curator of the SNG Modern and Contemporary Art Collections, Vladimír Beskid, Director of the Ján Koniarek Gallery in Trnava, and Damas Gruska, cultural publicist and teacher at the Faculty of Mathematics, Physics and Informatics at the Comenius University.

We focused primarily on issues related to the preparation of a permanent exhibition of modern and contemporary art. We were also interested in whether it is possible to rebuild a collection that almost exclusively contains works by domestic artists and does not include works by international artists, nor does it even include works by renowned Czech artists, even though we have lived in the same state for 75 years, namely in such a way that it does not function only as a "national temple". We also asked how to secure funds for the purchase of artworks in a situation when the founder of SNG, the Ministry of Culture, fails to fulfill its relevant obligations. Are the donations from banking institutions and sponsors a 'gift of the Danaans' that threatens the integrity of the sponsored museums and galleries? We also wanted to know whether experiential tours, whose primary goal is not to view the exhibited works, but mainly to experience a certain type of adventure or even entertainment, do not threaten the primary functions of the gallery and its mission.

Anotácia

Anketa sa vracia ku kultúrnej udalosti záveru minulého roka, ktorou bolo znovuo otvorenie Slovenskej národnej galérie po viac ako dvadsiatich rokoch. Napriek tomu, že funguje v obmedzenom režime, ponúkajúc divákovi len fragmenty svojich zbierok vo forme malých tematických kolekcii, záujem divákov a diváčok o komentované prehliadky je enormný. Do ankety, ktorá sa prednostne venuje problematike zbierania, prezentácie a financovania moderného a súčasného umenia, sme oslovili vedúcu kurátorku Zbierok moderného a súčasného umenia SNG Luciu Gregorovú Stach, riaditeľa Galérie Jána Koniarka v Trnave Vladimíra Beskida a kultúrneho publicistu, pedagóga na Fakulte matematiky, fyziky a informatiky Komenského univerzity v Bratislave Damasa Grusku. Zamerali sme sa predovšetkým na otázky súvisiace s prípravou stálej expozície moderného a súčasného umenia. Zaujímalo nás, či sa dá zbierka, v ktorej sú zastúpené takmer výlučne domáce autorky a autori, kde absentujú nielen zahraniční umelci, ale aj diela významných českých umelcov a umelkýň, s ktorými sme 75 rokov zdieľali spoločný štát, prebudovať tak, aby to nebol len „národný chrám“. Pýtali sme sa, ako zabezpečiť financie na nákup diel v situácii, keď Ministerstvo kultúry SR ako zriaďovateľ SNG túto svoju povinnosť neplní. Sú dary od bankových inštitúcií a sponzorov danajským darom, ktorý ohrozuje integritu obdarovaných múzeí a galérií? Zaujímalo nás, či zážitkové prehliadky, kde apriórny cieľom nie sú samotné vystavené diela, ale predovšetkým participácia na istom type dobrodružstva či dokonca zábavy, neohrozuje primárne funkcie galérie a jej misiu.

Pohľad na vstupné priestory zrekonštruovanej SNG. Foto: Matej Kautman, SNG

Bývalý amfiteáter sa prestrešením zmenil na veľkú výstavnú a eventovú sálu. Foto: Martin Deko, SNG

“In a situation where even spectacular exhibitions in department stores compete with galleries, an art museum as a place to spend leisure time is a necessary and welcome alternative. Of course, it is necessary to maintain the standard.”

„V situácii, keď galériám konkurujú spektakulárnymi výstavami už aj obchodné domy, je múzeum umenia ako miesto trávenia voľného času nevyhnutnou a vítanou alternatívou. Samozrejme si treba strážiť úroveň.“

Lucia Gregorová Stach

Jana Geržová: Otvorenie SNG koncom minulého roka sa stalo kultúrnou udalosťou. I keď môžeme mať pocit, že sa tento akt preceňuje, respektíve neustálym opakovaním tak trochu devaluje, to, čo treba oceniť, je obrovský záujem veľmi širokej verejnosti, teda nielen ľudí, ktorí patria do kultúrnej bubliny. Komentované prehliadky, ktoré SNG ponúka v zrekonštruovaných priestoroch sú niekoľko týždňov dopredu vypredané. Zdá sa, že hlavnou atrakciou nie sú samotné vystavené diela – ide o prezentáciu malých tematických kolekcí, ktoré však ponúkajú silné susedstvá naprieč históriou, napríklad Ladislava Mednyánszkeho a Andreja Dúbravského, alebo Emöke Vargovú a Ester Šimerovú-Martinčekovú, ale ide predovšetkým o participáciu na istom type dobrodružstva, kde sú diváčky a diváci vťahovaní do zákulisia tejto inštitúcie. Dá sa tento typ zážitkovej prehliadky použiť aj v čase, keď sa budova naplní obsahom, stálymi zbierkami a dočasnými výstavami? Nehrozí nebezpečenstvo, na ktoré upozorňuje Claire Bishop, že v snahe vyjsť v ústrety divákovi a diváčkam sa komplexná funkcia múzea / galérie môže oslabiť v prospech galérie ako miesta pre zábavu a zaplnenie voľného času?

Lucia Gregorová Stach: Myslím si, že tomuto účelu muzeálnej inštitúcie, ktorá má byť nielen „úložiskom pokladov“ a potvrdzovať hodnoty spoločnosti, sa dnes už nemožno brániť. V Bratislave chýbal verejný mestský priestor ponúkajúci celodenný zážitkový program spojený primárne s vizuálnym umením a jeho dejinami. Všetko je otázka miery – uvedomujeme si, že výskumné, prezentačné, edukatívne, ale aj zábavné aktivity musia byť dobre vyvážené. Trúfam si povedať, že máme momentálne na všetkých oddeleniach SNG odborníkov/čky, ktorí/é budú vedieť aj navzájom spolupracovať a tvoriť obsah toho krásneho „nového domu“ a aj jeho vznikajúcich digitálnych súčastí. Sú v plnom nasadení a myslím si, že sa máme na čo tešiť, pokiaľ ide práve o vzdelávanie a služby publiku. Navyše, v situácii, keď galériám konkurujú spektakulárnymi výstavami už aj obchodné domy, je múzeum umenia ako miesto trávenia voľného času nevyhnutnou a vítanou alternatívou. Samozrejme si treba strážiť úroveň, a to sa dúfam prirodzene bude diať aj otvorením inštitúcie voči externej odbornej verejnosti, napríklad vo forme rôznych spoluprác.

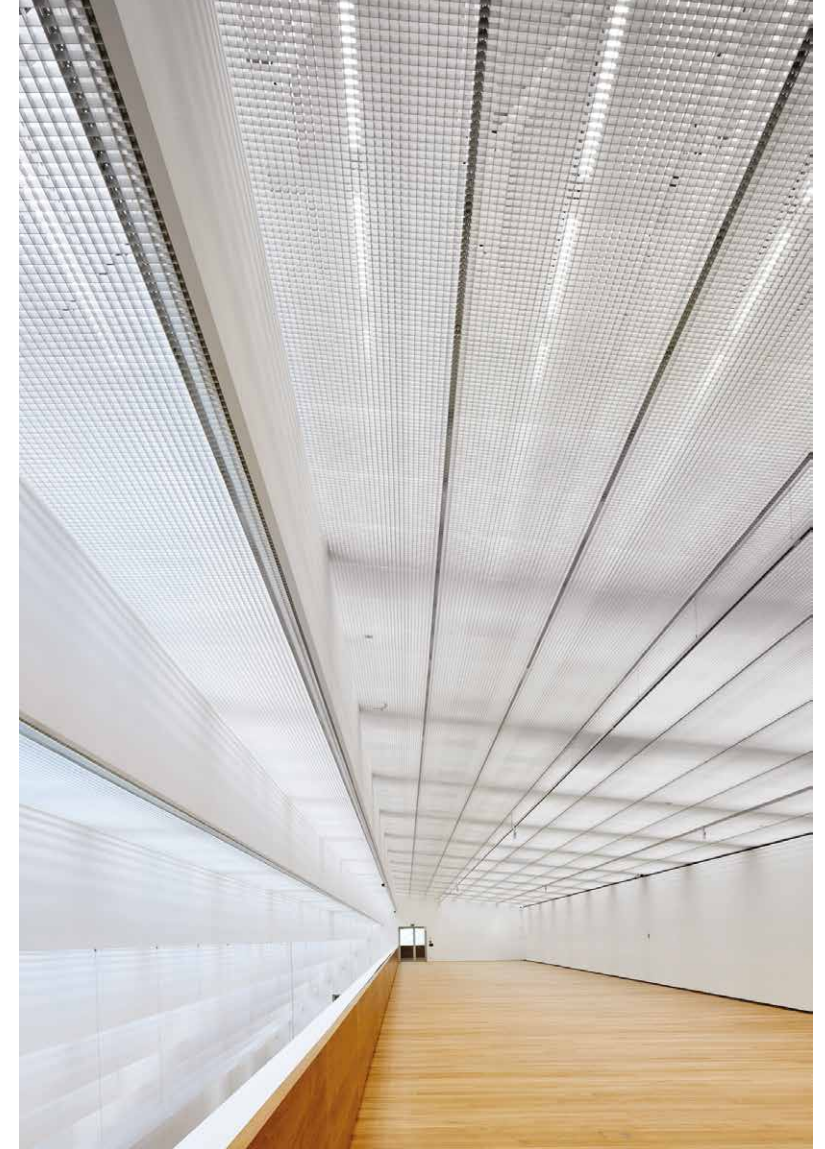
Jana Geržová: Po eufórii, ktorá zavládla po znovuotvorení SNG, nastáva každodenná realita, príprava stálych zbierok, ktorých koncepcia by mala ukázať, že galéria je viac než len budova. Vy s tímom kurátorov a kurátoriek pripravujete expozíciu umenia od 60. rokov po súčasnosť, ktorá by mala byť sprístupnená ako posledná, až v roku 2024. Chápem, že prednosť dostalo sprístupnenie zbierky sakrálného umenia od stredoveku po 19. storočie, ale bolo nevyhnutné pokračovať chronologicky expozíciou, ktorá predstaví umenie od konca 19. storočia po 50. roky 20. storočia, navyše, ak práve 50. roky reprezentujú obdobie tvrdého vynucovania metódy socialistického realizmu, ktorý sme prijali pod silným politickým tlakom? Tento fakt zväzda k interpretácii, že SNG, ktorá je definovaná

Iný pohľad na bývalý amfiteáter. Foto: Martin Deko, SNG

ako galéria, sa de facto správa ako múzeum, pre ktoré je aktuálne dianie na umeleckej scéne menej dôležité ako ochrana a konzervácia stôp minulosti. Do akej miery tu zohráva úlohu skutočnosť, že SNG len supluje neexistujúcu galériu, resp. múzeum súčasného umenia?

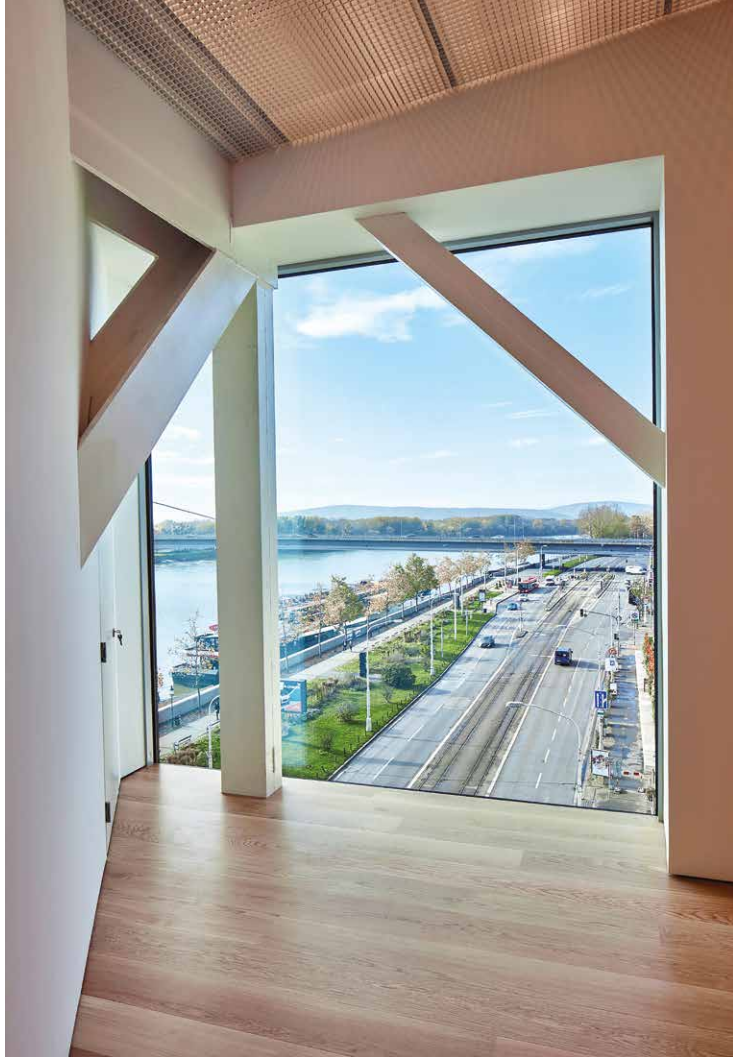
Lucia Gregorová Stach: Nie je to ideologická otázka, ale aj finančná. Stavba dlhodobých expozícií je mimoriadne náročná aj v časoch bez energetickej a politickej krízy. Pravdou je aj to, že prvé dve plánované expozície sú najlepšie pripravené, lebo ich kurátori majú svoje témy a výber diel kvalitne vyargumentovaný predošlými aktivitami a projektmi. Pri všetkých ostatných expozíciách, a najmä v prípade súčasného umenia, je výber diel a autorov/iek oveľa citlivejší. Téma, ktorú som s našim tímom navrhla, odzrkadľuje aj situáciu nejestvujúceho múzea umenia. Tomu musí zodpovedať aj kritický pohľad na jednej strane a koncentrácia na jednotlivé diela a nie na lineárne

Zrekonštruované premostenie. Foto: Martin Deko, SNG

príbehy dejín ich vzniku. Metóda tejto expozície musí jednoznačne zohľadniť aj premenlivosť, mediálnu pestrosť, vstup intermédií a tiež možné intervencie stálejšieho, ale aj performatívneho charakteru. Priznávam, že je to veľmi zodpovedná úloha a jej tvar aj kvôli môjmu nastaveniu stále nie je definitívny.

Jana Geržová: V rozhovore pre artalk.cz ste povedali, že nemôžeme „ani snívať o tom, že tu vôbec niekedy budeme mať múzeum súčasného umenia s medzinárodnými zbierkami, hoci by to mala byť jedna zo základných inštitúcií, ktorú mala spoločnosť vygenerovať“. Nemyslíte si, že túto pozíciu obsadila Danubiana, ktorá sa v roku 2012 zo súkromného múzea pretransformovala na neziskovú organizáciu, založenú z popudu vtedajšieho ministra kultúry Daniela Krajcera Ministerstvom kultúry

Nové výhľady. Foto: Martin Deko, SNG

SR s vkladom 7 300 000 €. ¹ Podľa zakladajúcej listiny by malo múzeum spolu s novonadobudnutými zbierkami prejsť po 20 rokoch, teda v roku 2032 do správy MK SR, zmenou štatútu v roku 2020, ² ktorý odobrila ministerka kultúry Laššáková, sa tak stane až v roku 2038, pričom pribudla povinnosť štátu financovať Danubianu ročne minimálne sumou 400 000 €. I keď môžeme mať výhrady k veľmi kolísavej kvalite výstav i diel získaných do zbierky, nemôžeme túto zbierkotvornú inštitúciu, ktorá sa v budúcnosti stane príspevkovou organizáciou MK SR ignorovať o to viac, že sa jej podarilo získať aj diela českých, respektíve medzinárodných umelcov a umelkyň, ktoré v zbierkach SNG chýbajú. Považujete Danubianu za inštitúciu, ktorá dynamizuje domácu výstavnú prevádzku, alebo je pre vás ako vedúcu kurátorku Zbierok moderného a súčasného umenia, ktorá sa musí zamýšľať nad úlohou umenia / galérie v 21. storočí, irelevantná?

1 Druhým zakladateľom bola Via Danubia, s.r.o., s nepeňažným vkladom 2 280 097,99 €, čo je hodnota prvej budovy Danubiany.
2 Bližšie pozri ČARNÝ, Juraj: Vianočné darčeky ministrov kultúry. Blog Denníka N. Dostupné na <https://dennikn.sk/blog/2657171/ministerske-vianocne-darceky/#?ref=menu>

Lucia Gregorová Stach: Na úvod odpovede chcem uviesť, že SNG sa na budúce výzvy pripravuje aj zmenou organizačnej štruktúry, ktorá sa dotkne aj kurátorského oddelenia. Malo by byť viac otvorené, a podobne ako celá inštitúcia, menej hierarchicky a viac horizontálne usporiadané. Pokiaľ ide o prípad Danubiany, považujem ho naozaj za tragédiu pre našu kultúrnu scénu. Je absolútne namieste pripomenúť tieto historické okolnosti, ktoré podľa mňa zabrzдили rozvoj nových inštitúcií pre vizuálne umenie. Múzeum moderného umenia Danubiana a jeho zbierky sa dostali do správy štátu nešťastne a dokonca tá kvalitná medzinárodná časť pôvodných fondov od zberateľa Gerarda Meulensteena nie je súčasťou tejto dohody. Z odborného hľadiska tak štát dostal nevýhodnú ponuku, o ktorej nemali šancu rozhodovať profesionáli, a tak nielenže získa prevažne diela veľmi priemerných autorov/iek lokálneho významu, ale ich aj legitimizuje, pretože im vytvára kontextuálne zázemie. Celá táto záležitosť určite oddialila vznik Kunsthalle, ktorá sa ani po svojom zriadení nedočkala naozaj plnej prevádzky a úplne zabránila akejkolvek úvahe o zriadení múzea súčasného umenia. Takáto inštitúcia by vyvážila pozíciu SNG aj Kunsthalle, pretože by sa mohla plne sústrediť práve na zbieranie aktuálneho umenia najmä zo stredo- a východoeurópskych krajín a vytvárať tým predpoklady pre zvyšovanie medzinárodnej relevancie autorov/iek tvoriacich na Slovensku. SNG má, samozrejme, inú misiu, ktorú sa bude snažiť dobehnúť po rokoch zanedbania svojej akvizíčnej činnosti a, samozrejme, poddimenzovanými priestormi pre expozície, výstavy a depozitáre, ale bude to extrémne náročné.

Jana Geržová: SNG bola založená ako vrcholná národná inštitúcia a tento status s dôrazom na budovanie národného panteónu sa jej nepodarilo zmeniť ani po roku 1989 a týka sa to predovšetkým zbierok moderného a súčasného umenia. V rozhovore pre artalk.cz ste sa vyjadrili, že vašou osobnou víziou je „Slovenská medzinárodná galéria“. Ako chcete tento dôležitý koncepčný obrat zabezpečiť, keď vo vašej zbierke absentujú diela českých umelcov a umelkyň všetkých generácií, o medzinárodnej scéne nehovoriac. Vnucuje sa otázka, prečo sa nepokračovalo v idej, posilniť práve česko-slovenské prepojenie novými akvizíciami, ktoré deklarovala Katarína Bajcurová v pozícii riaditeľky? Pokiaľ viem, posledný relevantný nákup dvoch kľúčových diel Adrieny Šimatovej sa realizoval pred cca 20 rokmi počas jej funkčného obdobia. Počet diel významných českých autorov a autoriek sa dá spočítať na prstoch dvoch rúk, pričom niektoré pribudli do zbierky pred viac ako 50 rokmi po skončení výstavy Danuvius 68 (napr. Alena Kučerová). Je istým prekvapením, že finančne poddimenzovaná regionálna Turčianska galéria v Martine má vo svojich zbierkach viacerých českých autorov a autorky, napríklad reprezentatívny smaltovaný objekt Věry Janouškovskej Anděl (1994 – 1995), sériu grafičiek Václava Boštíka, Dalibora Chatrného, fotografií Dagmar Hochovej. Aké sú možnosti zaplniť túto medzeru vo vašich zbierkach?

Lucia Gregorová Stach: Uvedomujem si, že takýto výraz môže znieť až ako provokácia. Dnes je predsa nemysliteľné reálne doplniť zbierky slovenských umelcov/kýň aspoň druhej polovice 20. storočia, nieto ešte pomýšľať na medzinárodné či aspoň české akvizície do fondov. Sme vďační aspoň za diela, ktoré sa v nich nachádzajú z čias Československa. Mojou víziou „Slovenskej medzinárodnej galérie“ sú preto skôr otvorené a dlhodobé medzinárodné spolupráce na výskumných, edičných a výstavných projektoch, ktoré pomôžu presadiť „naše“ diela v medzinárodnom kontexte a zároveň rozširovať obzory domáceho publika a prinášať paralely a kontrasty k „rodinnému strieburu“ (čím sa tradične myslí najmä moderné umenie). Pokiaľ ide o súčasné umenie, je a bude prioritou zbierkotvornej činnosti SNG aj výstavnej dramaturgie. Okrem menovaných inštitucionálnych dôvodov je to aj preto, že stratégie súčasného umenia sú pre akékoľvek múzeum obohacujúce a umožňujú podľa spomínanej Claire Bishop pochopenie dneška s výhľadom do budúcnosti. Práve to môže transformovať aj múzeum umenia na aktívneho historického činiteľa, ktorý nevystupuje v mene národnej hrdosti alebo hegemonie, ale v službách kreativity, skúmania minulosti, jej spochybňovania a oponovania schematickému mysleniu.

“Being condemned to be a ‘national temple’ sounds very unflattering, but it shouldn’t, because if we had quality institutions specialising on contemporary global and national art, there would be no need for the SNG to carry out those activities and it could continue to remain ‘only a national temple.’

Damas Gruska

“Not involving private collectors, sponsors, or banking companies in gallery practice and denigrating them for lending activities, donations, or financial support I consider a lack of understanding of the operation of cultural institutions.”

Vladimír Beskid

„Odsúdená byť ‚národným chrámom‘ znie veľmi nelichotivo, no nemuselo by to tak byť, ak by sme tu mali kvalitné inštitúcie zamerané na súčasné svetové i domáce umenie, aby SNG nemusela suplovať ich činnosť. A mohla by ostať ‚len‘ národným chrámom.“

Damas Gruska

„Nezapájať do galerijnej praxe a očierňovať súkromných zberateľov, sponzorov či bankové spoločnosti za zápožičky diel, dary či finančnú podporu považujem za nepochopenie fungovania kultúrnej prevádzky.“

Vladimír Beskid

Návštevníci v priestoroch zrekonštruovaného premostenia. Foto: Matej Kautman, SNG

Jana Geržová: *Otvorenie SNG koncom minulého roka sa stalo kultúrnou udalosťou. I keď môžeme mať pocit, že sa tento akt preceňuje, respektíve neustálym opakovaním tak trochu devaluje, to, čo treba oceniť, je obrovský záujem veľmi širokej verejnosti, teda nielen ľudí, ktorí patria do kultúrnej bubliny. Komentované prehliadky, ktoré SNG ponúka v zrekonštruovaných priestoroch sú niekoľko týždňov dopredu vypredané. Zdá sa, že hlavnou atrakciou nie sú samotné vystavené diela – ide de facto len o prezentáciu malých tematických kolekcii, ktoré však ponúkajú silné susedstvá naprieč históriou, napríklad Ladislava Mednyánszkeho a Andreja Dúbravského alebo Emöke Vargovú a Ester Šimerovú-Martinčekovú, – ale predovšetkým o participáciu na istom type dobrodružstva, kde sú diváčky a diváci vtáňovaní do zákulisia tejto inštitúcie. Považujete tento typ zážitkovej prehliadky za dobre zvolenú stratégiu a viete si ju predstaviť ako princíp využívaný aj v čase, keď sa budova naplní obsahom, stálymi zbierkami a dočasnými výstavami?*

Vladimír Beskid: Spojenie „kultúrna udalosť roka“ je nepodarená mediálna bublina či mediálny škriatok. Otvorenie polonahej stavby, poloprázdných dlhých chodieb s občasnými „občerstvovacími“ zastávkami umenia – tak to teda nie. Otvorenie výstavy Marie Bartsuzovej v Tate Modern Londýne či mimoriadna výstava 28 malieb Jana Vermeera v amsterdamskom Rijksmuseum v tomto roku – to môže byť galerijná udalosť roka. Dnes je SNG totálne uzatvorená, čierna skrinka – premostenie vyše dvadsať rokov zatvorené, už v lete 2022 na tri mesiace zatvorená, benátsky pavilón na bienále zatvorený, zvesený Fulla v Ružomberku, po krátkom „vianočnom“ otvorení znovu zatvorenie. Je to nehorázne počínanie

Pohľad na nádvorie s plastikou Júliusa Jakobyho od Juraja Bartsuzy z rokov 1977 – 1980. Foto: Matej Kautman, SNG

Detskí návštevníci v priestore premostenia medzi balónmi Stana Filka zo sekcie výstavy Prolog. 12 farieb reality. Foto: Matej Kautman, SNG

Pred obrazom Andreja Dúbravského: The Very Exciting Mysterious Aquarium, 2013. Foto: Peter Gerža

nielen vedenia galérie, ale aj ministerstva kultúry s ministerkou Natáliou Milanovou na čele. Ľudia boli, prirodzene, zvedaví, čo bolo spravené za vyše 75 miliónov (pri masívnej mediálnej bubline). Nás zaujíma, aká je koncepcia, vízia a smerovanie galérie, aké sú zbierky, výskum, publikácie a interpretácie vizuálnej kultúry – mohli snáď počas 7 rokov rekonštrukcie niečo pripraviť, veď tam pracuje 215 ľudí!!!! (údaj k 31. 12. 2021). Prirodzene, komentovky, dielne, prednášky, diskusie – všetko je OK, ale najprv asi obsah, vízia, medzinárodné koprodukcie – alebo ideme len od zážitkových prehliadok k zážitkovej gastronómii a noci strašidiel? Živá kultúra zostane už iba v jogurtoch?

Damas Gruska: Zážitkové prehliadky nie sú nič nové ani vo svete, ani u nás doma. Inštitúcie skúšajú všetko možné, od prehliadok pre nudistov cez rôzne nočné dobrodružstvá. SNG nie je výnimkou. Z minulosti si pamätáme branné cvičenia, stanovačky či prehliadky pre verejnosť vtedy už uzavretého premostenia. Ostatne, aj obchodné galérie robia čo môžu, aby prilákali návštevníka či návštevníčku. A prienik medzi týmito dvoma typmi galérií sa zväčšuje (kaviarne, zážitky, detské kútiky, relaxačné zóny, shopy a pod.). Asi je to v poriadku, pokiaľ SNG bude zároveň ponúkať kvalitný výstavný a sprievodný program. Teda myslím taký, ktorý uspokojí i náročnejšie diváctvo. SNG má veľmi dobre robené PR. O jej fungovaní počuť chválu aj od ľudí, ktorí ju vôbec nenavštevujú. Je to kapitál, s ktorým sa dá pracovať. Nová budova ho ešte zväčšuje.

Ale vrátim sa k zážitkom. V sérii rozhovorov v Artalku vedúci kurátori a kurátorky čiastočne poodhalili svoje predstavy o výstavnom programe. Sám som zvedavý. Teaser, ktorý nám v súčasnosti SNG ponúka ma až tak nenadchol, ale chápem, že vychádzal z istých obmedzení. Uvediem príklad. K divácky najobľúbenejším v SNG patrila gotická zbierka. Tieto diela boli vytvorené pre iné priestory, pre iný kultúrny kontext, pre iného diváka a primárne aj pre inú funkciu. Ich ikonografia je pre súčasníkov (s výnimkou špecialistov) nezrozumiteľná. Z rozhovoru s kurátorom Dušanom Buranom som pochopil, že sa plánuje čistá galerijná prezentácia tejto zbierky, navyše s minimom textov. Možno forma prehliadok môže dať tomuto umeniu pre dnešného diváka kľúč idúci nad rámec len „estetického“ diváckeho zážitku i zaradiť ho do spirituálnej línie končiacej možno Dorotou Sadovskou, Matúšom Láňnym alebo Stanislavom Filkom. Uvidíme. Naši kurátori a naše kurátorky asi môžu závidieť nemeckým. Nemyslím len pracovné podmienky, ale aj diváctvo. Vybavuje sa mi obraz tamojšieho návštevníka dôsledne čítajúceho každé písmenko podrobných a dlhých sprievodných textov. U nás bude možno treba hlavne toho zážitku.

No a je tu ešte jedna vec. Záujem verejnosti o atraktívne nové priestory môže priniesť ešte aj iné ovocie ako sú budúci návštevníci galerijných programov. Predpokladám, že v čase, keď priestory nebudú využité vlastným programom, môžu nájsť aj polokomerčné a či rovno komerčné využitie. Tu verím, že SNG nebude na príjem z nich odkázaná a nepôjde na úkor jej misie. Skrátka, že sa vyhne osudu Starej tržnice.

Pohľad do jednej zo sekcií výstavy Prológ. 12 farieb reality. Portréty Roberta Bielika zo série Duška, 2003 – 2009, konfrontované s výberom reprezentačných historických obrazov vrátane Vlastnej podobizne s cvikrom Jána Kupeckého z roku 1730. Foto: Matej Kautman, SNG

Jana Geržová: SNG vznikla v roku 1948 a jej názov, ktorý akcentuje inštitúciu budujúcu panteón národných umelcov (menej často umelkyň) mal svoje historické opodstatnenie. SNG je však dlhodobo kritizovaná za to, že tento model nedokázala ani po roku 1989 opustiť v prospech otvorenia sa svetu, kde by boli domáce autorky a autori zasadení do širšieho, minimálne stredo európskeho kontextu. Mám na mysli predovšetkým zbierky moderného a súčasného umenia. Dlhodobo sa uvažovalo budovať zbierku českého umenia, aby sa posilnil obraz umenia bývalého Česko-Slovenska. Takmer nič sa však nekúpilo, naposledy dve reprezentatívne diela Adrieny Šimotovej pred takmer dvadsiatimi rokmi. Dnes sú diela českých umelcov a umelkyň staršej a strednej generácie nedostupné, či už preto, že sa v ponuke takmer vôbec neobjavujú alebo pre ich cenu. Je SNG odsúdená, možno i proti svojej vôli, byť už navždy národným chrámom?

Vladimír Beskid: Vidím, že rada používa dlhé otázky a prehnané spojenia (kultúrna udalosť, silné spojenia, panteón národných umelcov, národný chrám a pod.). Nákup zahraničného umenia je ojedinelý a sporadický. Pred X rokmi SNG mimoriadne zakúpila kolekciu Warholových serigrafí a dodnes ich má pod poličkou – skryté v depozite. Nemá ich k čomu priradiť. Na účet podfinancovania galérie uvediem len fakt – minulý rok Rada galérií Slovenska zaslala ministerke kultúry návrh na postcovidovú líniu podpory živého umenia a zbierkotvornej činnosti galérií.

Pohľad do jednej zo sekcií výstavy Prológ. 12 farieb reality. V popredí plastika Jána Zelinku: Obrazoborectvo / oddelené súvislosti, 2010. Foto: Matej Kautman, SNG

Bola tam požiadavka prideliť SNG 1 milión eur a ostatným regionálnym galériám po 100-tisíc eur. Vedenie SNG to nepodporilo a pre ministerstvo sa vyjadrilo, že to neiniciovalo a že to nepotrebuje. Potom SNG aj oficiálne vystúpila z Rady galérií Slovenska.

Tragikomické zistenie je, že ak dnes chce človek vidieť výkvet slovenského umenia 1. polovice 20. storočia (aj zo zbierok SNG Bratislava a VSG Košice), tak musí ísť do Prahy!!! – do expozícií Národnej galérie vo Veľtržnom paláci. Obidve naše najstaršie a najväčšie galérie – Slovenská národná v Bratislave a Východoslovenská galéria v Košiciach dlhodobo (rozumej nikdy) nemali a stále nemajú ucelené expozície umenia 20. storočia!!! Takže žiadna „zlatá kaplnka“, galéria zostáva medzinárodne chromým národným „chrámom“. Možno sa raz otvorí aj medzinárodnej spolupráci a kontaktom. Pokračuje absurdné a nekonečné „čakanie na Godota“...

Damas Gruska: „Odsúdená byť národným chrámom“ znie veľmi nelichotivo, no nemuselo by to tak byť. Pokiaľ by naše kultúrne publikum malo okrem SNG aj iné domáce možnosti, kam ísť za kvalitným vizuálnym umením. V Bratislave máme Kunsthalle, no tá zažíva asi svoje (zatiaľ) najhoršie obdobie. Iste je to i peniazmi, no sotva len nimi. Niekedy mám pocit, že terajší riaditeľ tak trochu skúša trpezlivosť miestneho publika (ministerstvo kultúry problém očividne netrápi), čo mu ešte bude ochotné tolerovať. Samozrejme, nemám na mysli príliš ambiciózne program.

Pohľad do jednej zo sekcií výstavy Prológ. 12 farieb reality. V popredí objekt Jany Želibskej: Kreslo pre hosta, 1991. Foto: Matej Kautman, SNG

Galéria mesta Bratislavy (GMB) tápa, a cítiť, že jej chýba jasná dramaturgická koncepcia. Línia „umenia vo verejnom priestore“ je fajn, ale to je dosť málo, zvlášť, keď sa jej finančné možnosti s nástupom novej riaditeľky výrazne zlepšili. GMB má navyše nie veľmi šťastné výstavné priestory, ktorých časť má len obmedzené využitie a časť v Pálffyho paláci je pre verejnosť dlhodobjšie neprístupná. V Mirbachovom paláci dokonca došlo k redukcii výstavných plôch nepriamo v dôsledku sprevádzkovania kaviarenských priestorov. Možno by stálo za úvahu prvý menovaný palác prenechať inému využitiu a získať niečo iné pre súčasné umenie, napríklad vhodný industriálny objekt. Kvalitatívne veľmi nevyrovnaný program Danubiany a Umelky sú kapitolou samou osebe. Bratislave navyše jasne chýba múzeum súčasného umenia. Ak by sa podarilo získať budovu starého Prieoru na Kamennom námestí (v súčasnosti ťažko inak využiteľnú), mohla by tu sídliť GMB, prípadne spolu s Kunsthalle. Inak povedané, ak by sme tu mali kvalitné inštitúcie zamerané na súčasné svetové i domáce umenie, nemusela by SNG suplovať ich činnosť. A mohla by ostať „len“ národným chrámom.

Jana Geržová: *V poslednom čase sa opakovane objavila kritika previazania SNG so sponzorstvom Tatra banky, ktorá je jej generálnym partnerom a v posledných dvoch rokoch vďaka jej daru boli zbierky súčasného umenia obohatené o dielo Time Capsule Romana Ondáka (2020) a diela ďalších významných autorov a autoriek – Erika Bindera, Marka Blaža, Mareka Kvetana, Denisy Lehockej a Milana Tittela (2021). Podľa Ivany Rumanovej¹ je „vstup súkromných subjektov do financovania verejných inštitúcií eticky problematický“, pričom argumentuje tým, že „cena umeleckých diel je špekulatívna a dá sa ovplyvniť, napr. prostredníctvom ocenení udelených autorom* kým alebo vystavením a zakúpením diel do zbierok prestížnych inštitúcií“, a tak zhodnotí aj „hodnotu vlastnej zbierky alebo zbierok svojej klientely...“. Podľa Rumanovej nie je finančná podpora Tatra banky nezištná, ale je akýmsi trójskym koňom, prostredníctvom ktorého vstupuje banková inštitúcia do „štruktúry a programu verejných inštitúcií“. Je táto obava opodstatnená? Nefunguje na podobnom princípe napríklad sieť britských galérií Tate, vrátane Tate Modern, ktorá je verejnou inštitúciou financovanou*

¹ <https://artalk.cz/2023/01/26/we-are-all-well/>

štátom, respektíve Ministerstvom pre digitalizáciu, kultúru, médiá a šport (DCMS), pričom až 70% príjmov pochádza z mimovládnych zdrojov, napríklad od sponzorov, pričom dlhoročným generálnym partnerom je Bank of America.²

Vladimír Beskid: Názor pani Rumanovej považujem za naivný, akademický a mimo realitu. Začnem od konca. Nezabúdajme, že aj spomínanú londýnsku Tate vyše štvrtstoročie sponzorovala spoločnosť BP (British Petroleum) s ruským ropným kapitálom. Jednoducho nezapájať do galerijnej praxe a očierňovať súkromných zberateľov, sponzorov či bankové spoločnosti za zápožičky diel, dary či finančnú podporu považujem za nepochopenie fungovania kultúrnej prevádzky. Veď napríklad už koncom 19. storočia sa na postavení a zbierke Umelecko-priemyselného múzea v Prahe (otvorené 1900) zásadným spôsobom podieľali členovia Obchodnej a živnostenskej komory, členovia popredných aristokratických rodov Liechtensteinov, Thun-Hohensteinov, Czerninov, Schwanzenbergov, Harrachov atď. Nakoniec, majestátny Louvre od saudsckoarabského emira obdržal sumu 450 miliónov dolárov len za samotné používanie značky Louvre pre ich múzeum v Abu Dhabi. V každom druhom americkom múzeu sú zlatí a strieborní sponzori či mecenáši vypísaní hneď pri vstupe alebo tam majú priamo celé sály pomenované podľa nich atď., atď. Dokonca existujú celé trusty či siete súkromných galérií a múzeí – za všetky aspoň celosvetové Guggenheim múzeá či európsky Ludwig.

Damas Gruska: Ivana Rumanová tradične vychádza z vyhranených „ľavicových“ ideologických pozícií. Sú teraz v móde. No každé ideologické videnie má tendenciu prispôbovať si realitu svojej predstave sveta. Verejné inštitúcie, aby plnili svoju misiu, musia mať na to vytvorené základné podmienky. O tom niet pochýb. V prípade SNG je povinnosťou zriaďovateľa vyčleniť jej aj prostriedky na akvizičný program. Bodka. Ak to nerobí, zlyháva štát. V tomto prípade jeho povinnosť čiastočne supluje súkromná inštitúcia. No ako to už býva, hnev sa obracia viac proti nej než voči zriaďovateľovi. Začnem Tatra bankou. Tá sa pohybuje vo vysokokonkurenčnom prostredí a je jednou z najväčších platcov daní na Slovensku. Podporuje kultúru a vzdelávanie. No stáva sa terčom rôznych útokov zo strany módnjej a povrchnej akože „ľavice“. Veľký ohlas získalo vyhlásenie jednej slovenskej umelkyne, ktorá dostala od banky cenu, no neodpustila si ostentatívne banke dodatočne „nepoďakovať“. Peniaze spojené s ocenením si, samozrejme, nechala. Zrejme sa nazdávala, že je povinnosťou banky jej ich dať. Že jej patria. Ale tým táto absurdnosť nekončí. Ocenenie dostala za projekt *Zlaté časy* v banskoštiavnickej galérii, zapadajúci do programu *Mesta kultúry*. Ten financoval Fond na podporu umenia. No samotná autorka pri jednotlivých projektoch tohoto programu pravidelne zabúdala „poďakovať“ FPU napriek tomu, že ju k tomu zmluva zaväzovala. Ale tým to nekončí. Jedna z najväčších výstav projektu bola *Krištáľová reťaz*, ktorá bola priam ukážkou arogancie, povýšenectva a elitárstva. Ak leitmotívom štiavnického projektu *Mesto kultúry* bolo naučiť chodiť štiavničanov za kultúrou, tak Lucia Tkáčová ukázala niečo úplne iné. K výstave nebol žiaden kurátorský text, dokonca ani popisky k dielam, teda niečo, čo by podalo pomocnú ruku návštevníkovi. Samozrejme, dá sa namietat, že taký bol zámer, nechať to na ňom a na jeho vnímaní. Ibaže Tkáčová kamarátom – naopak – podrobne vysvetľovala koncepciu a pozadie projektu (ťažko odčítateľné) a dočítať sa o ňom dalo i v platenom obsahu jedného oligarchami vydávaného denníka. No a už len ako perličku, nepoďakovanie Tkáčovej získalo vlnu podporných reakcií i zo strany umelcov a umelkýň, ktorí/-é sami/-y osobne nemali problém získať ocenenie od ďaleko problematickejších donorov. Čiže ľavica na slovenský spôsob. Ale vrátim sa k otázke. Áno, v zahraničí i veľmi bohaté inštitúcie nemajú problém získavať prostriedky zo súkromnej sféry. Asi najmenej problematické je, ak táto napríklad financuje reštaurátorské práce či zakúpi dielo podľa požiadaviek inštitúcie. Významné galérie – už z povahy

² Pozri <https://www.tate.org.uk/about-us/corporate-support/partnership/bank-america-exhibition-partnerships> a <https://www.tate.org.uk/about-us/governance>

veci, – finančne „zhodnocujú“ diela či autorov. Dávajú im prestíž, uznanie, čo sa nutne premietne i na finančnom trhu. Tie, ktoré si to môžu dovoliť, napríklad môžu podmieniť prezentáciu súkromnej zbierky tým, že ju majiteľ v závete galérii odkáže. Ale takto silné postavenie zas nemá každý. Je na profesionalite kurátorov, aby našli vyvážený balans medzi záujmom súkromným a verejným. Dopredu ich podozrievať, či priam obviňovať z toho, že slúžia súkromný záujmom, je vyslovene urážlivé. Ale ani pri najlepšej vôli nemôžeme zabrániť tomu, aby napríklad obchodník s umením neponúkol na trh autora, ktorý má v galérii veľkú výstavu. Mimochodom, je tu ešte jeden aspekt. Už i v Bratislave sme zažili, keď výstava v galérii mala ani nie tak zhodnotiť, ako dať kredit dielam. Jedna súkromná galéria vystavila veľkú kolekciu talianskych futuristov. Ukázalo sa, že všetky boli falzifikáty. Tu musíme mať opäť dôveru v profesionalitu kurátoriek a kurátorov SNG.

Jana Geržová: Ešte raz sa vrátim k textu Ivany Rumanovej. Ako jeden z argumentov, že Tatra banka spolupracou so SNG zhodnocuje korporátne, ale aj súkromné zberateľské aktivity, uvádza fakt, že riaditeľ Michal Liday poskytol zo svojej súkromnej zbierky v roku 2017 dielo Erika Šilleho na jeho samostatnú výstavu *Error* v SNG. Do podobnej situácie sa dostala v minulom roku Tate Modern, keď si pre samostatnú výstavu Marie Bartuszovej zapožičala dielo od súkromného českého zberateľa a majiteľa olomouckej galérie Telegraph Roberta Runtáka, člena akvizičnej komisie Tate Modern pre východnú Európu, ktorá pripravuje návrhy na nové akvizície z tejto geografickej oblasti. Členstvo v komisii, ktorá má okolo tridsať členov je síce výberové, ale je spojené s ročným poplatkom, ktorý bol v roku 2022 12 500 libier.³ Táto suma cca 375 000 libier je základom pre nové akvizície. Je samozrejme, že kredit Runtákovej zbierky sa touto zápožičkou zhodnocuje, ale ako negatívne sa tento fakt môže premietnuť do integrity a nezávislosti Tate Modern? Nemalo by zmysel vytvoriť podobnú akvizičnú komisiu aj v SNG alebo aj v iných domácich inštitúciách? Nakoniec, v akvizičnej komisii Tate Modern pre východnú Európu sedí zo Slovenska napríklad aj Miroslav Trnka, rodák z Trnavy, podnikateľ, zakladateľ a spolumajiteľ firmy ESET. Alebo nemáme slepo kopírovať západné zavedené inštitúcie, a ako navrhuje Ivana Rumanová, „ak nie sú adekvátne prostriedky“, nevystavujeme nič a otvorene SNG „pre neformálne zdieľanie, vzdelávanie, spoločnú prácu a hľadanie možností rezistencie voči kríze“.

Vladimír Beskid: Názormi pani Rumanovej sa nechcem ďalej zaoberať. Myslím si, že Čechom môžeme trochu závidieť práve silnú aktivitu súkromných zberateľov a mecenášov – od Kunsthalles v Prahe po Fait Gallery v Brne, od Gong Vítkovice v Ostrave po 8smičku v Humpolci a pod. Nakoniec, spomínaný Robert Runták zriadil okrem medzinárodnej zbierky aj Telegraph – platformu pre prezentáciu vizuálneho umenia, kaviareň, kino, coworking, rezidencie a pod. Druhý, Miroslav Trnka, pred piatimi rokmi zrekonštruoval v Trnave obrovský blok architektúry v historickom jadre s verejným priestorom a otvoril tam Malý Berlín – nezávislé kultúrne centrum, kde je divadelná kinosála, množstvo aktivít a na nádvorí galéria O. Čepana, Trnavské rádio, coworkingové centrum, reštaurácia atď. To je tiež ukážka ich kultúrneho „zhodnocovania“. Výsledkom našej vyše 30-ročnej činnosti po roku 1989 je, že sme doteraz nedokázali postaviť žiadnu novú architektúru pre vizuálne umenie, nehovoriac o vzniku samostatných múzeí moderného umenia či priamo súčasného umenia (!!!). Aby som sa nenavážal len do SNG, za naše súčasné „kyslé“ kultúrne prostredie je spoluzodpovedné nielen vedenie SNG, ale aj naše bezzubé ministerstvo (ne)kultúry, aj naša výtvarná odborná obec a ostatné galérie. Jediným svetlým príkladom dnes je privátna iniciatíva Vincenta Polakoviča a postavenie Danubiany – Meulensteen Art Múzea v katastri obce Hamuliakovo. Tá je dnes PP inštitúciou európskeho formátu – so stálou medzinárodnou zbierkou, zahraničným programom, bohatou návštevnosťou a priestorom „pre neformálne zdieľanie“ v kafetérii, v sochárskom areáli či v kníhkupectve. Štipka úsmevu a optimizmu na záver...

³ Pozri rozhovor Michaely Banzetovej s Robertom Runtákom na www.artplus.cz zo dňa 31. 10. 2022. Dostupné na <https://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/maria-bartuszova-nejen-v-tate-modern>

Pohľad do jednej zo sekcií výstavy Prológ. 12 farieb reality. Vpravo Andrej Dúbravský: The Very Exciting Mysterious Aquarium, 2013 v susedstve Ladislava Mednyánszkeho: Veľká letná krajina s riekou. Kúpanie, 1875 – 1885. Foto: Matej Kautman, SNG

Damas Gruska: Začnem z iného konca. Na Slovensku máme pomerne veľkorysý Fond na podporu umenia (FPU). Zavríme oči a predstavme si umeleckú scénu bez diel vzniknutých s podporou FPU. Môžeme otvoriť. Ale je tu ešte niečo iné. Rozpočet fondu dlhodobo stagnuje, naopak, počty kvalitných projektov sa zväčšujú. Navyše tu máme skupinu veľmi zručných grantonautov, ktorí vedia využiť každú cestičku k získaniu prostriedkov z FPU. To celé vzbudzuje isté napätie. Jednou z reakcií fondu bolo zvýšenie spoluúčasti pri niektorých programoch. Vzbudilo to vlnu nevôle. Pritom v ďaleko bohatších krajinách sa pri obdobných podporných schémach spoluúčasť žiadateľa nepohybuje na úrovni 5 – 10 %, ale skôr 50 %. U nás žije veľa ľudí

v nejakom presvedčení o svojom nenahraditeľnom poslaní a temer ústavnej povinnosti štátu ich v ňom podporovať. A teraz konkrétnejšie k otázke. V súčasnom systéme, keď sa štátne inštitúcie dostali mimo adresátov FPU, čo považujem za správne, by bolo dobré vytvoriť pre ne adekvátnu náhradu. V prípade SNG by to mohla byť akvizičná komisia, podľa možnosti zložená z interných a externých členov a členiek, ideálne, keby mala prostriedky z verejných, ale i súkromných zdrojov. Peňazí nebude nikdy dosť. A štát má svoje obmedzené možnosti. S veľkou námahou sa hľadali peniaze na rekonštrukciu SNG. Mimochodom, celkové náklady sa rovnajú predajnej cene menšej sošky Alberta Giacomettiho.